

Yunus Emre'nin Dünyasında "Ârif" Olmak

Esra ÇAM

Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi; esracamege@gmail.com;
ORCID:0000-0002-2346-2502

Özet

Türk tasavvuf edebiyatının önde gelen isimlerinden biri hiç şüphesiz Yunus Emre'dir. Âlemi, "Aşk"ın bir tecellisi olarak gören Âşık Yunus, insan-ı kâmil olabilmek yolunda adeta mihrmandarlık yapmış üstat bir şahsiyettir. Mutasavvıf bir şair de olan Yunus Emre, hâl ilmini kâl ilmiyle ifade eden ve seyr u sülûkun "çetin aşamalarını" gelenekten beslenerek kendine has üslubuyla aktaran bir üstattır. O, engin duygu ve düşüncelerini şiirlerinde sehl-i mümteni tarzda ifade etmiş, yüzyıllardır halkın belleğinde yerini korumuş ve kendi kelimeleriyle ifade etmek gerekirse "ölürse ten ölür" olduğunu kanıtlamış "ölümsüz" bir şairdir. Şiirlerinde kendi dünya görüşünü, yaşam felsefesini, tasavvufi bilgilerinin yansımalarını gördüğümüz Yunus, derin ilmini, zengin kelime haznesini, duru Türkçesiyle ilmek ilmek şiirlerinde işlemiştir. Yunus Emre'nin mutasavvıf, sūfî bir şair olması dolayısıyla tasavvufi bakış açısı, tasavvuf dünyasına ait terminoloji şiirlerine yansımıştır. Bu çerçevede Yunus'un edebi evreninde tasavvuf ehlinin isimlerinin, tiplerinin de yer aldığı çok sayıda şiiri bulunduğu görülmektedir. Yunus Emre eserlerinde; âlim, derviş, eren, âbid, âşık gibi pek çok tasavvufi tipe yer vermiştir. Yunus'un şiirlerinde yer verdiği tasavvuf ehlinin bir tip de ârifdir. Ârif, ilahi aşk yolunda mârifet olgunluğuna ulaşmış, mârifetin sahibi olarak tanımlanmış tasavvuf ehlidir. Kendisini de bir ârif olarak adlandırabileceğimiz Yunus'un kendinden ve engin tasavvufi bilgisinden yola çıkarak aktardığı ârif olmak isteyenler için adeta birer ipucu barındıran şiirleri bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada; mârifet sahibi ârif tipinin "Yûnus Emre Dîvânı"nda nasıl ele alındığını ortaya çıkarmak, Ârif Yunus'un ârif olan zatlara karşı tutumunu tespit etmek ve aşk yolunda ârif olmak isteyen şahıslara tavsiyelerini belirlemek amaçlanmıştır. Metin tahlili yöntemini kullandığımız çalışmamızda, ârif ve mârifet kavramlarının yer aldığı şiirler tespit edilerek Yunus Emre'nin ârif anlayışı, görüş ve düşünceleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, tasavvuf, tasavvuf ehli, ârif, mârifet.

Being an Ârif in the World of Yunus Emre

Abstract

One of the leading figures of Turkish Sufi literature is undoubtedly Yunus Emre. Minstrel Yunus, who sees the world as a manifestation of "Love", is a master personality who has acted as a guide on the way to becoming a perfect human being. Yunus Emre, who is also a sufi poet, is a master who expresses the science of state with the science of kal, and conveys the "difficult stages" of seyr u sülûk with his own style by feeding on tradition. He is an "immortal" poet who expressed his vast feelings and thoughts in his poems in a sehl-i mümteni style, preserved his place in the memory of the people for centuries and, to put it in his own words, proved that if he dies, the skin dies. Yunus, whose worldview, philosophy of life and mystical knowledge are reflected in his poems, has processed his deep knowledge, rich vocabulary, and loop by loop in his pure Turkish. Since Yunus Emre is a sufi poet, his mystical point of view is reflected in the terminology poems of the Sufi world. In this context, it is seen that Yunus has many poems in his literary universe, including the names and types of Sufi people. Yunus Emre in his works; He gave place to many mystical types such as scholars, dervish, eren, âbid, âşık. Another type of mysticism that Yunus included in his poems is a scholar. Arif is a Sufi man who has reached the maturity of ingenuity on the path of Divine love and is defined as the owner of ingenuity. The subject of this study is the poems of Yunus, who we can also call himself a sage, which he conveys based on himself and his vast mystical knowledge, which almost contain clues for those who want to be a sage. In this study; In this study, it is aimed to reveal how the ingenious sage type is handled in the "Dîvân of Yunus Emre", to determine the attitude of Arif Yunus towards the wise people and to determine his recommendations to people who want to be wise on the path of love. In our study, in which we used the text analysis method, the poems in which the concepts of arif and ingenuity were determined, and Yunus Emre's understanding, views and thoughts were examined.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, mysticism, mystics, sage, ingenuity.

1 Giriş

Tasavvufu özümseyen, onunla hemhâl olan zatlardan çeşitli vasıfları göz önünde bulundurularak sūfî, mutasavvıf, ârif, veli, âlim gibi isimlerle adlandırılan çeşitli tasavvufi tipler zuhur ettiği bilinmektedir. Tasavvufi tiplerin özelliklerinin bazılarının ortak olması dolayısıyla kimi zaman tip adlandırılmalarının birbiri yerine kullanılması da söz konusu olabilmektedir. Ancak hiç şüphesiz bu tiplerin farklı özellikleri de söz konusudur. Bu noktadan yola çıkarak tasavvufi tiplerin daha iyi tanımlanabilmesi, idrak edilebilmesi adına tasavvuf üzerine yazılmış eserlerde tipler arasında mukayese yapma yoluna gidildiği görülmektedir. Tasavvufi tipler arasında yer alan ve çalışmamıza konu olan tiplerden biri de ârifdir. Pek çok eserde ârif tipi ele alınırken özellikle "ârif-âbid", "ârif-âlim", "ârif-zahid" gibi tasavvufi tiplerle karşılaştırma yoluna gidilerek ifade edilmeye, tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Arapça kökenli olan ârif,

Allahutaala'nın kendi zatını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini müşâhede ettirdiği kimseler olarak tanımlanmış olup "Ârif, masiyetten uzak, ilahi zevk ve irfana sahip, mârifet ehli, her hâliyle ibadet üzere olan, zihni ve kalbi daima Allah ile meşgul, Hak'tan hiçbir zaman gafil olmayan, Allah Teâlâ'nın eşyadaki tecellilerine vakıf olması sebebiyle Yüce Yaratıcının lütfunu ve kahrını hoş karşılayan ve Allah Teâlâ'nın ahlakı ile ahlaklanan kamil bir mümin demektir" (Çelik, 2004: 26-46). Ârif "Her işinde her faaliyetinde ya da her îmâsında bir manâ ve hikmet olan zattır" (İzmirli, 2019: 247). Muhyiddin İbn Arabî, Allah'ın konaklayanlar için yarattığı menzillerden ârif için mârifeti yaratmış olduğunu ifade eder (2007: 45). Ârifle birlikte bulunmanın Allahutaala ile birlikte bulunmak gibi olduğuna inanılır. "Âriflerin Sultanı" olarak ise Bâyezid Bistâmî gösterilir (Uludağ, 2009: 108). Ârif kavramı açıklanırken diğer tasavvufi tiplerle arasında mukayese yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede ârifin bir diğer tasavvufi tip olan âlimi kapsadığına; ancak âlimin ârifi kapsamadığına inanılır (İzmirli, 2019: 254). Zahidle arasındaki farka bakıldığında ise zahidin seyyar, ârifin tayyar olduğuna yani zahidin Hakk'a giderken yürüye yürüye, ârifin uça uça gideceği görüşü mevcuttur. Âbid ve ârif arasındaki mukayesede ise "âbid Hakk'a hâl ile, vuslat ehli ârif ise halde ibadet eder" olduğu ileri sürülür (Uludağ, 2009: 113-115). Bu bağlamda, ârifin diğer tasavvufi tiplere nazaran daha özel olduğu fikrinin zuhur ettiğini ifade edebiliriz.

Ârif kavramı, tasavvuf üzerine yazılmış çok sayıda esere konu olduğu gibi mutasavvıf şairlerin şiirlerinde de işlenmiş kavramlar arasında yer almaktadır. Ârif kavramına şiirlerinde yer veren mutasavvıf şairlerden biri de Yunus Emre'dir. "Şeriat, tarikat, ma'rifet ve hakikat makamlarından geçerek irfana ulaşmış gönül eri (ârif)" (Tatçı, 2005a:228) olan Yunus Emre'nin bir ârif olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda hem bireysel tecrübesinin hem de bilgi ve donanımıyla konuya vâkif olması dolayısıyla şiirlerinde ârif olmanın inceliklerini kitlesine aktarabilmekte ehil olduğunu ifade edebiliriz. Yunus Emre'nin kendine has üslubuyla derin duygu ve düşünce dünyasını aynaladığı şiirlerinden yola çıkarak aşk yolunda ârif olmak isteyen sâiklere, zatlara verdiği tavsiyelerini de belirlemiş bulunmaktayız. Yunus Emre Divânı üzerine yapmış olduğumuz incelemeler neticesinde Yunus'un şiirlerinde ârifin ahlak, makam ve hâllerini on iki alt başlık altında değerlendirmemiz mümkündür.

2 Yöntem

Çalışmamızda metin merkezli bir inceleme yapılmıştır. Mustafa Tatçı'ya ait "Yunus Emre Divânı Tenkitli Metin" (2005) adlı eser, metin tahlili yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu yöntem; klasik edebiyat metinlerini tahlil ederken kullanılan şerh yöntemi gibi bilgilendirmenin yapıldığı bir yöntemdir. Tahlil adı altında yapılan metin incelemesi çalışmalarında, sanatçının iç dünyasından, metin içerisinde oluşturduğu hayal, duygu, düşünce dünyasından vb. özelliklerinden söz edildiği görülür (Mengi, 2007: 412). Çalışmamızda özellikle tasavvufi bir tip olan ârif tipinin Yunus'un şiirlerinde ele alınışı irdelenerek yorumlanmıştır.

3 Bulgular ve Tartışma

3.1 Yunus Emre'nin Şiirlerinde Ârifin Ahlak, Makam ve Hâlleri

3.1.1 Gönül Ehli Olmak

Gönül kavramı tasavvufi inançta, Allah'ın insan bedeninde tecelli ettiği yer olarak görülmesi sebebiyle kutsiyet kazanmış ve tasavvuf ehli tarafından yüzyıllardır yaygın olarak kullanılagelen kelimelerin başında gelmiştir. Mutasavvıflar tarafından gerek somut gerekse soyut anlamda kullanılan gönül, insan-ı kâmil olma yolunda önemli görülmüş ve gönlün pak olması için mücadele edilen bir kavram olarak tasavvur edilmiştir. Tasavvufta gönlün, soyut olarak tasavvur edildiğinde Allah'ın mekânı, somut olarak tasavvur edildiğinde ise Kâbe, ev, taht, şehir gibi pek çok mekânla ilişkilendirildiği bilinir. Yunus Emre'nin şiirlerine bakıldığında da gönül kelimesinin hem somut hem de soyut anlamlarda kullanıldığı görülür (Akbalık, 2013: 23). Yunus için gönül Çalab'ın tahtı olması dolayısıyla kutsallık atfedilen bir kavram olup yıkılmaması gereken aksine yapılması gereken olarak tasavvur edilir.

Gönül Çalab'un tahtı gönüle Çalab bahdı

İki cihân bed-bahtı kim gönül yıkarısa (299/5)

Yunus, tasavvufta önemli bir yere sahip olan, dört kapı kırk makam olarak adlandırılan kapılardan biri olarak ifade edilen mârifet kapısının gönül evi olduğunu ise şu şekilde ifade eder:

Evvel kapu şer'at geçse andan tarikat

Gönül evi ma'rifet 'ışk hakikat içinde (295/5)

Ârifin mârifet ehli olduğu düşünülürken gönül evi ve ârif arasında da bir bağlantı söz konusudur. Gönle atfedilen somut mekânlardan biri ise Kâbe'dir. Mutasavvıflar iki türlü Kâbe olduğunu savunur. Hz. İbrahim'in yaptığı maddi bir mekân olan Kâbe ve Allah tarafından inşa edilen manevi Kâbe yani insanın gönlüdür (Cebecioğlu, 2005: 93). Sûfî bir şair olan Yunus Emre de şiirlerinde Kâbe'ye yer verir ve gönül ile Kâbe arasındaki ilişkiyi yola çıkarak eserlerinde karşılaştırmalarda da bulunur. Yunus, gönlü "Çalab'ın tahtı" olarak görür ve dolayısıyla Kâbe'den daha üstün tutar. Yunus;

Gönül mi yig Ka'be mi yig eyit bana 'aklı iren

Gönül yigdür zirâ ki Hak gönülde tutar turakı (366/7)

beytiyle gönül mü Kabe mi sorusunu gönül olarak cevaplandırır. Yunus Emre'ye göre ârif de gönüllerde yer edinen kişidir. Allah'ın mekânı olarak bilinen gönülde ârifin de yer edinmesi ârif atfedilen değeri de göstermektedir. Yunus;

Âriflerden nişân budur her gönülde hâzır ola

Kendüyi teslîm eyleye sözde kıl ü kâl olmaya (5/4)

diyerek ârifin her gönülde yer edinmesi, gönüllerde olması gerektiğini ancak bu hâlin sözde, dedikoduda kalmaması gerektiğini ifade eder. Keza dedikodu, boş söz âriflerin özellikleri arasında yer almaz. Ârif, sıdk özelliğine sahip mârifet ehli bir tiptir. Allah'ın ve ilahi aşkın mekânı olan gönülle ilgili deyimlerden “gönül yapmak” ve “gönül yıkmak” da Yunus Emre'nin şiirlerinde yer alır. Yunus, hayata gelme amacının Çalap'ın evi olan gönülleri yıkmak, kırmak değil; gönül yapmak olarak ifade eder. Yunus, felsefesini şiirinde şu şekilde ifade eder:

Ben gelmedüm da'vîyiçün benüm işüm seviyiçün
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmaga geldüm (179/2)

Yaygın olarak herkese iyi, hoş davranarak kimsenin gönlünü kırmayan anlamında kullanılan “gönül yapmak” deyimini, Yunus Emre'nin şiirlerinde ârifin bir özelliği olarak da yansıtır. Yunus'a göre ârifin haccı gönül yaptığında gerçekleşir:

'İlm ü 'amel ne assı bir gönül yıkdunisa
'Ârif gönül yapduğı berâber hicâz ile (335/12)

Yunus, bir sâlikin bir zatın gönül yıktığı takdirde ilminin, amelinin fayda etmeyeceğine işaret eder. Beyitten anlaşılacağı üzere Allah'ın mekânı olan gönül, yapılması arzulan bir hâldir. İbn-i Sina, ârifi; hoşgörülü, karşısındaki kişiye incitmeden, yumuşak üslupla nasihatlerde bulunan, nazik, güler yüzlü, saygılı (2011: 188-189) bir tip olarak tasvir eder. “Gönül yapmak” deyiminin anlamı ve “ârif” tipinin özellikleri dikkate alındığında, yukarıda yer verdiğimiz beyitteki kelimelerin tesadüfen kullanılmadığının bir göstergesidir. Keza çevresine hoşgörülle davranan ârif zaten gönül yapan bir “Aşk yolcusu”dur. Aynı zamanda gönül yapmak şaire göre Kâbe'yi ziyaret etmekten de daha değerlidir. Yunus'un hayat felsefesi göz önüne alındığında Allah'ın tezahür ettiği gönlü yapmanın gönül yıkan ilim ve amel sahibine göre daha kıymetli olduğunu ifade etmek mümkündür.

3.1.2 İlahi Aşk

Tasavvuf ehli tarafından yaygın olarak kullanılan bir diğeri kavram da aşktır. Aşk, “Sevenin sevgilisinde kendisini yok etmesi, âşıkın yok, sadece maşukun var olması, her şeyin ondan ibaret olma hâlidir” (Uludağ, 2001: 50). Âşık olmak aşkla yanıp gaflet uykusundan uyanarak maşukun yarattığı tüm âlemin onun aynası olduğu “bir” olduğu idrakine varmak demektir. Kendisini Âşık Yunus olarak tanımlayan Yunus Emre'nin şiirlerinde aşk en fazla yer verdiği kelimelerin başında gelir. Yunus Emre, hakikate ulaşmaktaki bir hâl olan, “bir”i idrak etmek ve “bir” olabilmek için aşkı ve bu kelimeyle ilişkili kavramları ilmek ilmek şiirlerinde işlemiş ve ilahi aşka kavuşmanın inceliklerini şiirlerine aktarmıştır. Kâinatındaki her varlığı aşk olarak gören Yunus Emre;

'İşk şevkenden 'âlem toldı bu 'âşıklar andan geldi
'İşksuz biten çiçek soldu 'ışkıladur dirlik hoşı (360/4)

diyerek âlemin aşk şevkiyle dolu olduğunu ve bu aşktan mahrum kaldığı takdirde varlıkların yaşamlarını sürdüremeyeceklerini belirtir. Yunus'a göre bütün âlem aşkla can bulmuştur. Ârif ve aşk ilişkisine de şiirlerinde yer vermiştir:

Bu dem 'ışkun suyuyla gayrı yudum
'Aceb 'ârif benem' irfan içinde (333/2)

Yunus, aşk suyunu gözyaşı anlamında kullanmış ve aşk suyuyla nefsini temizleyen kişi olarak ârifi ifade etmiştir (Tatçı, 2009: 269). Böylece aşkla yanan gönülden, aşkla dökülen gözyaşı, ârifin benliğini aşk yolunda arındırarak maşuka kavuşmasına sebep olur.

Hadîs'dür Mustafâ'dan 'ışkıla ikrâr didi
Binde bir 'ârif bunu bakup okıyubilmez (110//7)

“Mustafa'dan hadistir aşkla söyle dedi/ Binde bir ârif buna bakıp anlamaz” diyen Yunus Emre'nin beyitlerinde Hz. Muhammed için kullandığı bir diğeri isim Mustafa'dır. Bu beyitte de Mustafa'dan bir hadis olduğunu belirterek aşkla söylemesi, açıklaması gerektiğini ifade eder. Bilindiği üzere ârifler idrakleri yüksek zatlardır. Yunus'ta aşkla söylenen sözleri ancak binde bir ârifin anlamayacağını belirtir. Yunus bir başka şiirinde;

Âşıklar maksûda ire
'Ârifler dost yüzün göre
Şöyle mücrim yüzi kara
Ben n'ideyin n'eyleyeyin (275/6)

“Maşer günü, âşıklar Allahutaala erer/Ârifler Allah'ın yüzünü görür” Yunus “Benim isyanımdan dolayı yüzüm kara ben ne eder ne yaparım” diyerek âriflerin Allah'ın yüzünü görme şerefine ereceklerinin âdeta müjdesini verirken kendisinin de “dost”un yüzünü görebilmesi için bir anlamda daha yapması gerekenler olduğunu ifade eder.

3.1.3 Miskinlik

Arapçada, zelil, hor, zavallı kimselere miskin denir. Varlık duygusundan sıyrılan, varlığı yokluğa çeviren, kendisinde hiçbir varlık görmeyen kişi demektir (Cebecioğlu, 2005: 440). Miskinlik, tasavvufta fenafillah ehlinin bir sıfatıdır (Tatçı, 2005a:416). Yunus, şiirlerinde miskin kelimesini fakir, aciz anlamlarında kullandığı gibi fenafillah ehlinin bir özelliği anlamında da kullanmaktadır.

Yünus imdi miskîn olgıl hem miskînlere kul olgıl
Zîrâ miskîn olanları arzûlayan Çalap durur (47/7)

Miskinlik Tanrı'ya ulaşmada arzulan bir hâldir. Çünkü Allah'a ulaşabilmek için gerekli olan yollardan bir tanesi miskin olup fenafillah mertebesine ulaşmaktır. Keza “Fenaya eren ve orada yok olan arif, 'Hakk'a en yakın' durumdadır” (Yeşiltaş,2012: 155). Yunus, şiirlerinde miskinliğe yer verdiği gibi kendi isminden önce miskin sıfatını kullanarak kendisini “Miskin Yunus” olarak tanımladığı şiir örnekleri de mevcuttur. Örneğin;

Gel imdi miskîn Yunus tut erenler etegin

Cümlesi miskînlükde yoklugımı ş çâresi (378/11).

Âşık Yunus, fenafillaha giden yolda aşk olabilmek, âşık olabilmek için de miskin olmanın gerekli olduğunu aktarır. Yunus Emre bir başka beytinde ise âriflik ve miskinlik kavramlarına birlikte yer verir.

Yunus Emre, ârif olabilmek için "anladım", "bildim" dememek gerektiğini, asıl gerekli olanın hiçlik bilincine erişerek ezeli ve ebedî olan Mevla olduğunu söyler. Bir anlamda miskin eteğini tutmak, hiçlik bilincini kavramak ve fenafillaha giden yolda olmak anlamına gelir ve dolayısıyla ârif olmanın özellikleri arasında yer alır.

Yunus'un menkabevi hayatına baktığımızda da ârifliğe giden yolda "miskin" olduğunu ve "bilmem" kelimesini, dilinden düşürmediğini görmekteyiz. Tatçı'nın İbrahim Hâs'ın "Tezkiretü'l Hâs" adlı eserinden aktardığına göre Yunus Emre, Tapduk Emre'den bir gün biât ister. Tapduk Emre bunun üzerine şöyle der:

"Sen müftüsün, senin ilmin var; biz ümmîyiz. Ve senin hizmetin ve hışmın var, biz dervişiz.' Yunus müftülüğü ve fetvâ makamını terk eder. Çevresinde ne kadar insan varsa mâlını onlara yağma ettirdi, hiçbir şeyi kalmadı. Sonra Tekye'ye geldi. Tapduk'a:

"Bir nesnem kalmadı." dedi. Tapduk:

"Zâhirî bilgilerini de terk eyle!" Yunus:

"Nasıl terkedeyim?" Tapduk:

"Sen söz tutar mısın?" Yunus:

"Emrine fermânberim." Tapduk:

"Yûnus, sen, "Bilmem!" diye zikret! "Bilmem!" lafzı, senin günlük duân olsun."

Yunus bundan sonra "Bilmem, bilmem, bilmem!" zikriyle meşgul olur ve her ne suâl eyleseler hep "Bilmem!" der (Tatçı 2009:17-18). Yunus'un menkabevi hayatıyla altta yer verdiğimiz beyiti de bu çerçevede paralellik göstermektedir:

İy Yûnus 'ârifisen anladım bildüm dime

Tut miskînlük etegin âhir sana gerekdür (84/7)

"Ey Yunus ârifisen anladım bildim deme/ Tut miskinlik eteğini ahir sana gerektir" diyerek aynı zamanda "kapalı istiâre" sanatına yer verdiği görülür.

3.1.4 Zühd Sahibi Olmak

Zühd: "Her türlü mesâviden, kıl u kâ'dan, abesten sakınmaktır" (İz,1969: 104). Tasavvuf ehlinin ilahi aşka giden yolda kendisini bu yoldan alıkoyan maddi manevi tüm değerlerden uzaklaşması, onları terk etmesi gerekmektedir. Tasavvuf literatüründe dört çeşit terk olduğu yer almaktadır. Bunlar:

1. Terk-i dünya: Zâhidlerin bütün dünya nimetlerini, malı ve mülkü âhîret için terk etmeleri.
2. Terk-i ukbâ: Âriflerin cenneti ve oradaki nimetleri, ilâhî cemâli temâşa için terk etmeleri.
3. Terk-i hestî: Sâliklerin kendi varlığını da terk ederek, Hak'ta fânî olmaları.
4. Terk-i terk: Kâmil âriflerin terki de terk etmeleri, aklında ve zihninde terk diye bir kavramın kalmamasıdır (Özköse, 2002: 181-182).

Sûfiler, ârifi zahidden üstün tutmakla birlikte zühdsüz bir mârifetin olmayacağını, mârifetin başlangıcının zühd olduğunu belirtmişler, zühdsüz ve ibadetsiz bir mârifetin mahzurlarını vurgulamışlardır (İzmirli, 2019:256). Ahmet b. Hanbel, zühdün üç şekilde olduğunu ifade eder: Birincisi, haramı terk etmektir ki bu avam halkın zühdüdür. İkincisi, helâl olan şeylerden ihtiyaç fazlasını terk etmektir. Bu, havas denen seçkin kulların zühdüdür. Üçüncüsü ise kulu yüce Allah'tan uzaklaştıran her şeyi terk etmektir. Bu da âriflerin zühdüdür (Abdülkerim Kuşeyri, 2009:168)

Yunus Emre de şiirlerinde zühdü üç makamda ele alır. Zâhidin, sâlikin ve kâmil insanın zühdü (Tatçı, 2005a:340). Yunus'ta mârifet ve zühd ilişkisine örnek olarak şu beyit verilebilir:

'Âriflere bu dünyâ hayâl ü düş gibidür

Kendüyi sana veren hayâl ü düşden geçer (70/4)

Teşbîh-i mürsel sanatı yaptığı beytinde Yunus, âriflerin dünyayı düş olarak gördüklerini vurgularken tasavvufi yolda, aşk yolunda olan ehlin dünyanın geçici zevklerinden, ihtişamından vazgeçerek zühd sahibi olduklarını belirtir. Yunus Emre Zaten "Ârif her şeyi geçici olarak gördüğünden elden kaçan bir şeye üzülmez, ele geçecek olan şeye de fazla sevinmez. Ona göre nesnelere hakikatte gölge ve hayal gibidir, gelir geçer" (Uludağ, 2009:106) . Bu düşünce, âriflerin özelliklerinden biri olmakta ve Yunus'un şiirine de bu özelliği yansımaktadır. Yunus hem âriflerin hem de kendisinin maddi âlemden vazgeçtiğini bir başka beytinde şu şekilde ifade eder:

Bu yolun 'ârifleri geçürmezler meta'ı

Biz hod 'uryân giderüz dükkânı yagmâya virdük (143/3)

Yunus Emre, cihanı yağmaya vererek bu âlemden çıplak gidişlerini vurgularken Allah'ı tanıyan ârif esasen eşyaya rağbet etmez, o; eşyadır ama eşya ile meşgul olmadıkları (Uludağ, 2009: 113) özelliklerini akla getirmektedir. Dünya âleminin göz alıcı renklerine aldanan kişilerin yaşamlarını beyhude olarak gören Yunus, dünyanın geçici maddi unsurlarına meyil etmeyen âriflerin Hak için canlarından bile geçtiklerini yalancı insanlar ile ârifi karşılaştırarak işler:

'Ârif cân virür tuymaz yalancı mâla kıymaz

Yalanıla gerçeği berâber tutmayalar (57/6)

Beyitte, “Ârif can verir yalancı mala kıymaz/Yalan ile gerçeği beraber tutmayanlar” diyerek Yunus Emre, dünya âlemindeki metaya değer veren, dünyanın faniliğine aldanan yalancılarla maddiyata tamah etmeyen ârifler arasındaki farkı şiiriyle böylece vurgulamış olur.

3.1.5 Nefsini Terk Etmek

Tasavvuf ehlinin kullandığı tabirlerden biri de nefistir. Sûfiler nefsi, “kulun sahip olduğu bozuk sıfatlarla, kötülünen ahlâk ve fiilleri” şeklinde tanımlar (Kuşeyrî, 2009: 141). Nefis, Hak yolunda olan tasavvuf ehlini varmak istediği menzilden uzaklaştıran bir kavramdır. Nefisle mücadele etmek ve nefsi terk etmek mutasavvıflar tarafından arzulanan bir hâldir. Zira insan-ı kâmil olmayı arzulayan seyr u sülûk yolcusu nefislerini terk etmeden asla istediği mertebeye ulaşamaz. Mutasavvıf Yunus’un şiirlerinde de “nefis” kullanılan imgeler arasında yer alır. Yunus, “nefisle ilgili teşbih ve sıfatlardan en çok düşmanı” kullanır (Tatçı, 2009: 298). Örneğin şair bir şiirinde nefsin düşmanlığını şu şekilde aktarır:

Hakikate bakarısın nefsün sana düşmânyiter
Var imdi ol nefsünile vuruş-tokuş savaş yürü (403/2)

Yunus bu beyitte, “Gerçeğe bakarsın nefsin sana düşman olarak yeter/Var şimdi nefsinle savaş ve ilerle” diyerek nefsin düşmanlığına ve mücadele edilmesi gerektiğine vurgu yapar. Ona göre nefisle mücadelenin sonucunda nefsin yenen kişi aşk şarabından içerek aşk yolunda zafer kazanır. Yunus nefisle mücadeleyi anlatırken metaforlar ve söz sanatlarından da faydalanır. Yunus Emre, aşağıda yer verdiğimiz beyitte Tatçı’nın da ifade ettiği gibi söz sanatlarından istiare yaparak ârifi kopuz ve çeştaya benzetir. Şair, musiki aletlerinin içleri boş olması ve âriflerin de nefislerini terk etmeleri sonucunda onların da içlerinin boş olmasını ilişkilendirerek benzetme sanatından faydalanır (Tatçı, 2005a: 441). Yunus Emre, bu beytinde:

Yûnus imdi Sübhân’ı vasf eylegil gönülde
Ayrı degül ‘ârifden bu kopuzıla çeşde (301/13)

“Yunus şimdi Allah’ı gönülde vasf eyle/Âriften kopuz ve çeşde ayrı değil.” diyerek âriflerin özelliklerinden biri olan nefsi terke dikkat çeker. Bir başka beytinde Yunus Emre;

Begüm ‘ârifisen yürü yolunca
Bunda başlar yiter kanlar sorulmaz (113/10)

beytiyle ârifin yokluk yolunda, Hak yolunda yürümesi gerektiğini ve bu yolda kanını akıtıp nesi varsa O’nun için harçayabilmesi gerektiğini söyler. Ârif, maddi, manevi tüm hazları terk ederek ilahi aşk yolunda yürümeyi seçen kişidir. Zira Nasrâbâdî, zühd ile ilgili bilgi verirken zâhidlerin kanlarının vücutta toplaması, âriflerin ise kanlarının akıtılması olarak açıklar. Ârif, nefsin hazlarından geçmiştir, nesi varsa Allah için harcar. Zâhid ise kendinden nefsanî his ve arzular kaldığı için kendisiyle meşgul olur (Kuşeyrî, 2009:168). Ârif “nefsine ne kadar yabancı olursa Rabbini bilmesi o kadar olur” (Soysaldı, 1998: 204). Mutasavvıf ehlinin bu düşüncelerinin böylece Yunus’un şiirlerine de yansdığı görülür.

Âriflerin dünyada nefsine ağlamaya ve Rabbine hamd etmeye doymadan ömürlerini tamamladıkları ifade edilir (Uludağ, 2009:107). Gözyaşı nefsin temizlenmesi anlamı taşır (Tatçı, 2005a: 411). Yunus Emre de bir şiirinde gözü yaşlı ârif gördüğünü şu şekilde ifade eder:

Bir gözi yaşlı ‘ârife ugradum eydür ağlagıl
Bundan çok ağlayan kişi anda gider güle güle (317/6)

Yunus Emre beyitte, “Bir gözü yaşlı ârife uğradım ağlıyordu/Burada çok ağlayan kişi oraya gider güle güle” diyerek ârifin hüznünlü gözyaşı dökmesini olumlu bir özellik olarak görür. Gözyaşlarıyla nefsinin temizleyen ârif arınır ve Hakk’a arı bir şekilde ulaşır.

3.1.6 Niyaz Ehli Olmak

TDV İslam Ansiklopedisi’nde “Niyaz”: Allah’a yalvarma, yakarma, dua etme anlamında kullanılır. Tasavvufta niyaz hâlinin müridde olması gereken bir özellik olduğuna inanılır (Uludağ, 2007). Yunus, niyaz kelimesini bazen tek başına bazen nazla birlikte geçtiği görülür. Yunus, ârif’in niyaz ehli olduğunu şu şekilde ifade eder:

Câhil münâfık münkir cümle ‘aklına şâkir
‘Âşıklar dîdâr sever ‘ârifler niyâz ile (335/9)

“Cahil münafık inkârcı cümle aklına şükreder/Âşıklar Allah’ın cemalini sever ârifler niyaz ile” Tasavvuf ehli, Allah’ın emirlerine uyan, dünya ve ahiret nimetlerinden vazgeçen, nefislerini terk eden, insan-ı kâmil olma yolunda olan kişilerin Allah’ın cemalini görebileceklerine inanırlar. İşte âşık böyle bir tiptir. Niyazın ise “Allah’a en yakın makam olduğu” (Uludağ, 2007) vurgulanır. Yunus bu beyitte, ârifin âşık tipinden de Allah’a en yakın makam ehli olduğunu ifade eder.

3.1.7 Vahdet-i Vücut ve Tevhîd Anlayışı

Vahdet-i vücut anlayışına göre bütün mevcudat Allah’ın esma ve sıfatlarından ibaret olduğu nazariyesine dayanır. Vücut birdir. O da Allah’ın vücududur (Pala, 2011: 469). Vahdet-i vücut idrakine sahip tasavvuf ehlinde bir tip de ârifittir. Ancak “Bir arifin diğer bütün insanlardan farkı, vahdet-i vücudu doğrudan ve bizzat tecrübe etmesidir” (Muhammedi, 2018: 185). Yunus Emre’ye göre âlemdeki her şey “bir”dir ve âlemde görülen her şey “bir”in yansımasıdır. Seyr u sülûk yolunda suretten manaya eren kişi vahdet-i vücut anlayışını da idrak eden kişidir. Bir “vahdet ehli” olan Yunus Emre de şiirlerinde tevhid anlayışını yansıtarak ârifin de bu özelliğini şiirlerine aktarmıştır. Yunus;

Yitmiş iki milletin sözünü ‘ârif bilür

Yunus Emre sözleri dâim usûl degül mi (352/7)

"Yetmiş iki milletin sözünü ârif bilir/Yunus Emre sözleri sürekli esas değil mi?" der. İslamî telakkiye göre yetmiş üç fırkadan sadece biri kurtuluşa erecek olanların fırkası Fırka-ı Naciye'dir. O fırka vahdet ehlinin kendisinde olduğuna inanır. Yunus, millet kelimesiyle o fırkayı kastetmekte ve böylece "yetmiş iki millet" deyimini özel bir anlam kazanmaktadır (Tatçı, 2005a: 355).

Yunus Emre'nin tahkiye tarzındaki bir şiirinde, padişahın (Allah'ın) "birliğini" ilk bilen peygamberin/lerin yaratılışını ve kendisinden Ona "Tanrılık" vermesi konu edilir. Yunus şiirinde;

Eydürler bir kuşdı hikmeti öküşidi

İki cihân 'ârif ol kuşdan ' ibret aldı (367/3)

"Derler ki bir kuştı hikmeti çok fazla idi /İki cihan "ârif o kuştan" ibret aldı" der. Yunus'a göre tek hakikat ve vücuttan ibaret olan âlemde, Allah'ın birliğini ilk bilen canın sözlerinden ârif ibret alır. Bu bağlamda, ârifin vahdet ehli olduğu ifade edilebilir.

Yunus Emre, insanın ölümlü olduğunu tabiat olaylarından yola çıkarak aktardığı şiirinde vahdet-i vücut anlayışının yansımalarını da görebiliriz.

Rengi döner günden güne, toprağa dökülür gine

'ibret dürür anlayana, bu 'ibreti 'ârif tuyar (28/5)

"Rengi değişir günden güne, toprağa dökülür yine/Anlayana ibret verir, bu ibreti ârif anlar" diyerek Yunus, bitkilerin var oldukları toprağa tekrar geri dönmeleri gibi insanların da "bir"den "fani âleme" geçici süreliğine gelerek görevlerini tamamladıktan sonra tekrar vahdete döneceklerini yani vahdet-i vücud ve tevhid anlayışını şiirine yansıtmıştır. O, "bir"e geri dönme idrakini "vahdet ehli" olan âriflerin anlayabileceklerini de vurgulamaktadır. Yunus Emre "on sekiz bin âlemin halkının birin içinde" (305/1) olması inancına ârifin de sahip olmasını;

Ol durur ol gizlü söz 'ârif söyler dün gündüz

Hiç nişân eyitmesün Hûr u Kusûr içinde (305/8)

şeklinde ifade eder. Ona göre ârif, hiçbir ize gerek duymadan Hakk'ın tecellisini baktığı her yerde görebilir ve bunu aktarır. Kendi nezdinde insanlara nasihatte bulunarak Mevla'yı görebilmek, duyabilmek için bir nişan aramaya gerek olmadığını, âlemdeki her şeyin "bir" olduğuna işaret eder. Yunus, ârif olanın nezdinde de;

Eger ârif isen bilgil ki binâ

Girü kendüsidür dükkân içinde (332/6)

"Eğer ârifsen bil ki bina/Geri kendisidir dükkân içinde" diyerek Allah'ın birliğini ifade eder.

3.1.8 Mârifet Ehli Olmak

Abdülkerim Kuşeyri, sûfilere göre mârifet sahibi kişilerin; Allahutaala'nın isim ve sıfatlarıyla tanıyan, Allah'a karşı samimi ve sadık olan, kötü ahlâklardan arınmış, afetlerden uzak kalmış, Hakk'ın kapısında uzun duran, kalbi sürekli O'na bağlı, Allah'a güzel ihسانlarda bulunan, nefsin vesveselerinden arınmış, Hakk'ın dışında sükûnet aranan ve düşünülen her şeyden temiz, sırrıyla sürekli Allah'a yalvaran, Hak dışında kimseye kulak vermeyen, Allah'a yönelen, ilhama mazhar olduklarını ifade eder ve bu özelliklere sahip kişilere "ârif" sahip olduğu hâllere de "mârifet" denildiğini ifade eder (Abdülkerim Kuşeyri,2009: 337). Mârifet, mutlak birliği bilmek, ârif ise mutlak birliği bilenlerin ismidir (İbn Arabî, 2007b:148). Tasavvufta önemli bir yere sahip olan dört kapı kırk makamdan ise mârifet üçüncü kapı olarak bilinir. Hacı Bektaş-ı Velî'nin Makalat (2007) adlı eserinde Mârifet'in on makamı: Edep, korku, perhizkârlık (aşırı istekleri sınırlamak), sabır, utanma, cömertlik, ilim, miskinlik, marîfet, kendini bilmektir (33-78) olarak ifade edilir.

Muhyiddin İbn Arabî'ye göre mârifet yedi kısımdır:

1. Hakikatler ilmi
2. Allah Teâlâ'nın eşyadaki tecellileriyle ilgili ilim.
3. Hak Teâlâ'nın kullarına şeriâtın diliyle hitap etmesiyle ilgili ilim.
4. Varoluş içindeki mükemmellik ve noksanlık ile ilgili ilim.
5. Taşındığı hakikatler yönüyle insanın kendini tanıması.
6. Hayal âleminin kendisiyle muttasıl ve munfasıl olduğu âlemle ilgili ilim.
7. İlaç ve hastalıklarla ilgili ilim.

İbn Arabî sayılan ilimleri tam olarak bilen kimsenin mârifet sahibi bir ârif olduğunu ifade etmektedir (Çelik,2004: 77). Yunus Emre, ârifin sahip olduğu mârifet özelliğine çok sayıda şiirinde yer vermiştir. Yunus, dört kapı kırk makama yer verdiği şiirinde dervişlere mârifet kapısıyla ilgili şöyle der:

Üçüncüsü ma'rifet cân gönül gözün açar

Bak ma'nî sarâyına 'Arş'a değin yücesi (351/5)

Bu şer'at güç olur tarikat yokuş olur

Ma'rifet sarplık durur hakikatdür yücesi (351/7)

Gönül gözünü açan, sarplık olan mârifet kapısı, aynı zamanda gönül evidir. Yunus mârifet kapısının gönül evi olduğunu şu şekilde ifade eder:

Evvel kapu şer'at geçse andan tarikat

Gönül evi ma'rifet 'ışk hakikat içinde (295/5)

Yunus, hakikat ve mârifetin şeriat ve tarikatten farkını şöyle dem vurur:

Şer'at-Tarikat yoldur varana

Hakikat-Ma'rifet andan içerü (290/8)

"Şeriat ve tarikat Hakk'a varmak için yoldur ancak hakikat ve mârifet, şeriat ve tarikattan daha ileridedir". Yunus, fakirlik mertebesine ulaşanların ise gönüllerini mârifetle dolduğunu şöyle ifade eder:

Ma'rifet gönül şehri makâmun bulur farkı

Bahrî gerekdür bahrî bu ma'rifet içinde (295/20)

"Mârifet deniz olunca ârif de bahrî (ördek, balıkçıl)ye benzetilmektedir" (Tatçı, 2005:412). Yunus Emre bir başka şiirinde ârifin mârifet sahibi olmasını şu şekilde ifade eder:

Dinle sözüm ma'nîsin anlayayum dirisen

'Ârifün kulagina kudret üni tîz gelür (23/5)

"Dinle sözüm manasın, anlayayım der isen, ârifin kulağına kudret ünü tez gelir" Ârif, mârifet özelliğine sahip olması dolayısıyla manayı bilir.

3.1.9 İman Ehli Olmak

Tasavvufta iman, şeriatın gereklerini yerine getirmek olduğu gibi Hakk'a yönelmek ve O'ndan gayrisına yüz çevirmek olarak kabul edilir (Pala, 2011:232). Yunus "her şey zıttıyla bilinir" anlayışı misali iman ve küfrü şiirlerinde birlikte işlediği (Tatçı, 2005a: 217) gibi cahil ve ârifi de iki tezat tip olarak birlikte yer verir. Şiirde:

Câhil ile 'ârifün meseli şuna benzer

Câhil katında îmân ma'lûm meçhûl degül mi (352/5)

"Cahille ârifin misali şuna benzer/Cahil katında iman malum bilinmeyen değil mi" diyerek şiiri boyunca tezatlardan faydalanan Yunus, ârifin iman ehli olmasından yola çıkar ve cahilin imanının meçhul olması arasında beyitte böylece tezatlık yaratır. Aynı zamanda şiirinde benzer redifi kullanarak teşbih edatına yer vermektedir. Muhyiddin İbn Arabî "Fusus'ül Hikem" adlı eserinde üç sınıf insandan bahseder: Ârif olanlar, ârif olmayanlar ve cahiller. Ârif "Hakikati Hakk gönlünde ve Hakk'ın gözü ile görendir". Ârif olmayanlar ise "Hakikati, Hakk'ta fakat kendi nefsinde görendir" cahil ise "Hakikati ne Hakk'ta, ne Hakk'tan gören ama Hakk'ı ahirette nefsinin gözüyle görebileceğine inanmış ve bunu uman kişi" (Yeşiltaş, 2012: 15) şeklinde aktarılır. Bu özelliğe sahip cahil kişiyle ârif arasında Yunus da bir mukayese yapmış ve ârifin iman ehli olduğuna dem vurmuştur.

3.1.10 Söz Söyleme Âdabını Bilmek

Sadece dil uzvuyla değil gönül diliyle de konuşan tasavvuf ehli, Allah'ın kelamını aktarırken az ve öz konuşarak hikmetli sözlerle ifade ederler. Ârifler aynı zamanda "âriflik (irfâniyye, gnostisizm) bilinmezçiliğe (lâedriyye, agnostisizm) varır. Âriflerin konuşmaktan çok susmayı tercih etmelerinin sebebi, onların, mârifette ulaşabildikleri son mertebede hiçbir şey bilmediklerini yahut da bildiklerinin eksik ve kusurlu olduğunu kavramış olmalarıdır" (Uludağ,1991). Konuşmalarını bir adap içinde gerçekleştiren tasavvuf ehlinin bu hâlleri Yunus Emre'nin şiirlerine de yansımış, kimi zaman âriflerle ilişkilendirerek işlenmiştir. Yunus, âriflerin sözlerinin cevher gibi olduğunu şöyle ifade eder:

Eger güher isterisen hıdmet eyle 'âriflere

Câhil bin söz söylerise ma'nîde miskâl olmaya (5/6)

"Eğer cevher istersen hizmet eyle âriflere/ Cahil bin söylese de anlamda ağır olmaya" Yunus, âriflerin hikmetli sözler söyleyerek "hiçbir şeye yorum katmadan hakikat lisaniyla insanların anlayabileceği dereceye indirerek" (Yeşiltaş, 2012: 15) .aktarmasını cevher niteliğinde görmüş, cahillerin çok konuşmalarını ise değersiz bulmuştur. Yunus'a göre;

Ansuz sözün gör nedür çok söz hayvân yüküdür

'Ârife bir söz yiter tende gevher varısa (300/9)

"Onsuz sözün gör nedir çok söz hayvan yüküdür/ Ârife bir söz yeter tende cevher varsa". Tasavvuf ehli de Yunus da "gönül kime severse dil onu zikreder" cümlesini düstur edinmişler "aşkını", "yârin" anılmadığı sözleri değersiz görmüşlerdir. Yunus da Onsuz çok sözü hayvan yüküne benzetmiştir. Yunus, ruhta cevher olduğu takdirde ârif olana tek bir sözün kâfi olduğuna işaret etmiştir. Yunus, az söz söyleyerek çok anlam ifade etmenin önemini benimsemiştir. Yunus Emre'ye göre az sözle çok şey ifade edebilmek bir kabiliyet aynı zamanda o sözü anlayabilmek de bir hünerdir. Yunus bir beytinde:

Kime kim dost kapu aç a düşmânı elinden kaç a

Yûnus agzı güher saça degme 'ârif dirimeye (337/5)

İfadesiyle kendi sözlerinin "değme ârifin" anlayamayacağına dem vurur.

3.1.11 Kanaat Sahibi Olmak

"Kanaat" sözlükte "Arapça, ikna olmak, yetinmek vs. gibi anlamları ihtiva eden bir kelime. Yaşamak için zarurî olan ihtiyaçlar dışında kalan, bütün nefsi arzu ve hayvanî isteklerden uzak durmak olarak" (Cebecioğlu, 2005: 146) tanımlanır. Kanaat, "sevilen şeyler bulunmadığında (sıkıntı anında) kalbin sükûn içinde bulunmasıdır (Abdülkerim Kuşeyrî, 2009: 202). Şiirlerinde kanaat imgesine de yer veren Yunus Emre, nefse karşı mücadelede kanaatin önemine dikkat çeker:

Nefsümün ejderhâsı döndi bana haml itdi

Kanâ'at hay dimezse hakikatdür yir indi (383/2)

Yunus beyitte, nefsinin ejderhasının dönüp kendisine saldırdığını, kanaat haydi demezse, nefsin yüzeye çıkacağını söyler. Nefis, tasavvuf ehli tarafından her daim mücadele edilmesi gereken bir hâl olarak görülmüştür. Nefsin, insan-ı kâmil olma yolunda en büyük

engellerden biri olduğuna inanılmakta bu mücadeleyi kazanan kişinin Hak yolunda muzaffer olacağı düşünülmektedir. Yunus Emre de diğer mutasavvıf şairler gibi nefsi tasvir ederken demonik varlıklardan istifade ederek benzetmelerde bulunur. Yukarıdaki beyitte de ejderhanın alt edilmesi için kanaat eri olmanın önemine dikkat çeker. Yunus Emre bir başka şiirinde kanaat eden kişilerin selamette olduklarını şu şekilde ifade eder:

Kanâ'at hırkası içre selâmet başını çekdüm
Melâmet gönlegin biçdüm 'ârif olup geyen gelsün (230/2)

Melâmet; kişinin nefsini kınaması, sorgulaması ve eleştirmesi (Uludağ, 2009: 151) anlamına gelen bir kelimedir. Yunus Emre yukarıdaki beyitte, melâmet gömleğini biçtim ârif olup giyen gelsin ifadesiyle de melâmet gömleğini ancak ârif olanların giyeceğini ifade eder. Âriflerin olmazsa olmaz özellikleri arasında yer alan nefsi terk etme, nefsi kınama olduğu hatırlandığında da Yunus'un âriflerin bu özelliğine dikkat çekmek isteği düşünülebilir.

3.1.12 Sır Sahibi Olmak

Sır, ruhlar gibi insan bedenine konulmuş bir latife anlamına geldiği gibi kul ve Hak Teâlâ arasında gizli ve saklı kalan hâllere de denir (Abdülkerim Kuşeyri, 2009:142). Yunus'un şiirlerinde sır herkes tarafından bilinmez. Dervişler, âşıklar, evliyalar ve ârif gibi seyr u sülûk yolunda olan zatlara has bir hâldir. Yunus bir şiirinde ârifin duyabileceği sırrı bir cevhere benzetir ve şöyle der:

Bu sırrı duyan kanı key 'ârifise cânı
Açıldı güher kânı alana haber itsün (232/7) .

4 Sonuç

Tasavvuf ehlinde biri olan ârif, genellikle âlim, sûfi, zahid, âbid gibi tiplerle mukayese edilmiş ve ârifin kendini Rabbine adanması, dünya ve ahirette gözünün olmaması, âlemdeki her şeyi maşukunun tecellisi olduğu idrakine sahip olması ve mârifet ehli olmaları dolayısıyla diğer tiplerden farklı bir yere sahip olduğu düşüncesinin vuku bulmasına sebep olmuştur.

Kendisi de önemli bir ârif olan Yunus Emre, şiirlerinde ârif tipine sıklıkla yer vermiştir. Yunus, ârif tipine yer verdiği şiirlerinde âriflerin; gönül yapıcı, miskin, kanaat sahibi, niyaz ehli, ilahi aşk sahibi, züht ehli, iman sahibi, söz söyleme adabını bilen, sır ehli, mârifet sahibi, vahdet ehli, dünya mallarını ve nefislerini terk etme özelliklerine sahip olmalarını vurgulamıştır. Yunus'a göre ârif; Çalap'ın tahtını yapmaya çalışan, onu pak tutan, Aşk'ın tecellisini yarattığı tüm âlemlerde gören, dünya metalarından, ahiretten geçmiş, maşukuna giden yolda canını feda etmeye hazır, mârifetin sahibi bir tiptir. Aşk ehli olan âriflerin bu özelliklerinin Yunus Emre'nin şiirleriyle ve tasavvuf üzerine kaleme alınmış pek çok eserdeki bilgilerle paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Tasavvuf ehli gibi Yunus Emre için de âriflerin sultanı Bâyezid-i Bistâmî'dir. Yunus bir şiirinde "Gündüzleri sâim olan, geceler kaim olan/ Ariflerin sultanı, Bayezit Bestam yatur" (Toprak, 2006: 69) demektedir. Aynı zamanda Yunus Emre'nin menkabevî hayatıyla da şiirlerde ârif tipinin paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Miskin Yunus'un şiirlerinde yer alan bu özelliklerin Yunus'un hem bir ârif hem de tasavvuf ehli olması dolayısıyla ârifler hakkında engin bilgiye sahip ve hâkim olmasından kaynaklandığı düşüncesini doğurmuştur.

Hülasa Yunus Emre, tasavvuf ehlinde biri olan, her şartta Allah'a şükreden, her gördüğü varlıkta, âlemde mana arayan, Hak yolunda olan, ilahi aşkla yanan, Allah için canını vermeye her an hazır olan, nefislerini terk eden, dünya malında, metada gözü olmayan, söz söyleme adabını bilen Hakk'ın kelamını aktaran, niyaz ehli olan ârifi tipine şiirlerinde yer vererek tasavvuf anlayışındaki "ideal insan" olarak da adlandırabileceğimiz insan-ı kâmil özelliklerini şiirlerini dinleyen/okuyan insanlara aktarmış örnek bir ârif olmaya dem vurarak arı bir Türkçeyle gözler önüne sermiştir. Ve son olarak Yunus'un yaşam felsefesinden yola çıkarak diyebiliriz ki ârif olmak Yunus olmak, Yunus olmak ârif olmak, Ârif Yunus olmak ise insan-ı kâmil olmak demektir.

5 Kaynakça

- Akbalık, E.(2013). Yunus Emre Şiirlerinde "Gönül" İmgesi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,6(26), 20-28.
- Abdülkerim Kuşeyri. (2009). Abdülkerim Kuşeyri Risalesi. (Çev. Dilaver Selvi). İstanbul: Sistem Matbaacılık.
- Cebecioğlu, E. (2005). Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü. İstanbul: Anka Yayınları.
- Çelik,İ. (2004). Tasavvuf Tarihinde Arif Kavramı. Tasavvuf Akademi,12,25-52.
- Hacı Bektâş-ı Velî. (2007). Makalat. (Haz. Ali Yılmaz vd.) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İbn Sîna. (2011). İşaret ve Tembihler. İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- İz, M. (1969). Tasavvuf. İstanbul: Rahle Yayınları.
- İzmirli, B. (2019). Tasavvufta Tipoloji. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Mengi, M. (2007). Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili, Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları, 2(3),407-417
- Muhammedi, K. N. (2018). Vahdet-i Vücut: Tecrübe, Tabir, Temsil. Misbah, 7(14),185-208.
- Muhyiddin İbn Arabî (2007a). Fütûhât-ı Mekkiyye 2(Çev. Ekrem Demirli). İstanbul: Litera Yayıncılık
- Muhyiddin İbn Arabî (2007b). Fütûhât-ı Mekkiyye 5(Çev. Ekrem Demirli). İstanbul: Litera Yayıncılık
- Özköse, K. (2002). Zühd ve Sûflilerin Zühde Yükledikleri Anlam, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, VI, 175-194.
- Pala, İ. (2011). Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Kapı Yayınları.

- Soysal, İ. (1998). Tasavvufta Aşk ve Marifet. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3, 187-2016.
- Tatçı, M. (2005a). Yunus Emre Divânı Tahlil. İstanbul: MEB Yayınları.
- Tatçı, M. (2005b). Yunus Emre Divânı Tenkitli Metin. İstanbul: MEB Yayınları.
- Tatçı, M. (2009). İştin Ey Yârenler. İstanbul: H. Yayınları.
- Toprak, B. (2006). Yunus Emre Divanı. İstanbul: Promat Basım Yayın.
- Uludağ, S. (1991). "Ârif", TDV İslâm Ansiklopedisi, C.3, s.361-362
- Uludağ, S. (2001). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Kabalı Yayınları.
- Uludağ, Süleyman. (2007), "Niyaz", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 33, s. 165-166.
- Uludağ, S. (2009). Dört Kapı Kırk Eşik İslâm Toplumlarında Sûfi Gelenekler ve Derviş Tipleri. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Yeşiltaş, N. (2012). Arif İçin Din Yoktur Muhyiddin İbn-i Arabi. Ankara: Sınır Ötesi Yayınları.

Extended abstract

One of the leading names in the history of Turkish Sûfism is undoubtedly Yunus Emre. Ashik Yunus Emre, who sees the world as a manifestation of "Love", is a master who has almost been a guide to become a perfect human being. Yunus, who is also a Sûfi poet, is a master in expressing the science of the state with the science of soul and conveys the difficult stages of the course of the seyr u sülûk with his own unique style, nourished by tradition. He is an "immortal" poet who expressed his vast feelings and thoughts in the style of sehl-i mumteni in his poems, preserved his place in the memory of the people for centuries and, to put it in his own words, "What dies is the body, not the soul". Yunus, in whose poems we see his own world view, philosophy of life and the reflections of his Sûfi knowledge, has embroidered his deep knowledge with his rich vocabulary in his poems by using pure Turkish. Because Yunus Emre is a sûfi poet, his mystical point of view and his terminology belonging to the world of Sûfism is reflected in his poems. In this context, it is seen that Yunus has many poems including the names of Sûfi people. Yunus Emre also includes many mystical figures such as scholars, dervishes, saints, religious people and minstrels in his works. One of the people of Sûfism mentioned by Yunus in his poems is the ârif (the one who knows) having mâ'rifa. The poems of Yunus, who we can be defined as an ârif, seeker of mâ'rifa, who burns with the love of Allah and who wrote his poems based on his own knowledge and vast Sûfi knowledge, include many clues for the ones who want to be an ârif and they are the subject of the current study. In the current study, after evaluating the concepts of divinity and mâ'rifa, couplets including the figure ârif in his poems were determined and Yunus Emre's understanding of wisdom, views and thoughts were examined. In the current study, in which we used the text analysis method, we determined the most important characteristics of ârifs with mâ'rifa by examining the work named "Yunus Emre Divânı" by Sûfi Yunus, and then we examined the couplets by annotating them. It has been determined that the ârif in Yunus Emre poems is the devotee, "Miskin" the thoughtful, a good prayer, the person of divine love, the person of the zuhd, the man of the word, the owner of the mâ'rifa, the person of unity, the abandonment of worldly goods and souls. It has been observed that these characteristics of ârifs are in parallel with the information in Yunus Emre's poems and many other works on Sûfism. For example, it has been determined that Ibn Sinan's determinations about the characteristics of ârifs coincide with those of Yunus Emre in his poems. At the same time, it has been determined that Yunus Emre's epic life is parallel to figure of ârif in his poems. These features in "Miskin" Yunus's poems led to the idea that Yunus had vast information about ârifs as he himself was both an ârif and a sûfi person. As a result of our work, it was concluded that by including the figure of ârif, who is one of the people of Sûfism, who is grateful to Allah in every condition, who seeks meaning in every being and in the world, who is in the righteous way, who burns with divine love, who is always ready to give his life for Allah, who has abandoned his worldly desires, who is not in the pursuit of material things, who knows how to say words, who talks about the words of Allah and who is a good prayer, in his poems, Ârif Yunus Emre conveys the perfect human characteristics, which we can call the "ideal man" in the understanding of Sûfism, to the people who listen / read his poems.